

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب **مریم اسدی** متعهد میشوم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آن استفاده شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و ماخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد.

کلیه حقوق مادی و معنوی اثر متعلق به دانشگاه شهید رجایی می باشد.

امضاء

مریم اسدی

تحلیل شخصیت در آثار فریبا وفی

نگارش

مریم اسدی

استاد راهنما: آقای دکتر یدالله بهمنی مطلق
استاد مشاور: آقای دکتر علی اکبر افراسیاب پور

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته زبان و ادبیات فارسی

دی ۱۳۹۲

شماره: ۲۰۰۴
تاریخ: ۹۴/۱/۲۴
پوست:

دانشگاه تربیت مدرس

به نام خدا

صور تجلسه دفاع پایان نامه تحصیلی دوره کارشناسی ارشد

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم **مریم اسدی** رشته زبان و ادبیات فارسی تحت عنوان: "تحلیل شخصیت در آثار فریبا و فی" که در تاریخ ۹۲/۱۱/۵ با حضور هیأت محترم داوران در دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی برگزار گردید و نتیجه به شرح زیر اعلام گردید.

قبول (باجه بسیار خوب: امتیاز ۱۸/۵) دفاع مجدد مردود.

۱ - عالی (۱۹ - ۲۰)

۲ - بسیار خوب (۱۸ - ۱۸/۹۹)

۳ - خوب (۱۶ - ۱۷/۹۹)

۴ - قابل قبول (۱۴ - ۱۵/۹۹)

۵ - غیر قابل قبول (کمتر از ۱۴)

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضاء
	استادیار	دکتر یداله بهمنی مطلق	استاد راهنما
	استادیار	دکتر علی اکبر افراسیاب پور	استاد مشاور
	استادیار	دکتر رسول چهرقانی	استاد داور داخلی
	استادیار	دکتر شیرزاد طائفی	استاد داور خارجی
	استادیار	دکتر سید محمد رضا امام جمعه	نماینده تحصیلات تکمیلی

دکتر غلامعلی احمدی
رئیس دانشکده علوم انسانی

تهران، لویزان، کد پستی: ۱۶۷۸۸-۱۵۸۱۱
صندوق پستی: ۱۶۷۸۵-۱۶۲
تلفن: ۲۲۹۷۰۰۶۰-۹ فکس: ۲۲۹۷۰۰۲۳
Email: sru@sru.ac.ir
www.srttu.edu

تقدیم به روان پاک پدر و برادرم که دعایشان بدرقه‌ی راهم است
و به مادرم که محراب نمازم دستان تکیده‌ی اوست

خداوند را سپاس گزارم که در سایه‌ی لطف و عنایت او توانستم قدمی هرچند کوچک در وادی علم بردارم. در این راه، خود را مرهون لطف و محبت استاد بزرگوارم، جناب آقای دکتر بهمنی مطلق، می‌دانم که با کمک‌های بی‌دریغ دشواری راه را برایم هموار نمودند. از استاد مشاور، جناب آقای دکتر افراسیاب پور و آقایان دکتر چهرقانی و دکتر واعظ نیز به دلیل لطف و محبتشان سپاس گزارم. شایسته است، از سرکار خانم فریبا وفی، که همکاری صمیمانه‌ای با اینجانب داشتند، تشکر کنم. از دوست خوبم، خانم آلا مقدسی، که در تمامی مراحل نگارش این پایان‌نامه مرا به صورت معنوی و علمی همراهی کردند، قدردانی می‌کنم. همچنین، نهایت سپاس را از خانواده‌ی عزیزم دارم و می‌دانم که همواره و امدار لطفشان خواهم ماند.

چکیده

هدف پایان‌نامه‌ی حاضر تبیین و تحلیل چگونگی شخصیت زنان و مردان، در داستان‌های نویسنده‌ی معاصر، فریبا وفی، است. در این پژوهش، شخصیت‌های اصلی و فرعی با شیوه‌ی توصیفی-تحلیلی، در سه رمان برگزیده‌ی وفی با نام‌های "پرنده من"، "ترلان" و "رویای تبت"، بررسی می‌شود. رویکردهای روان‌شناختی و جامعه‌شناختی نیز در این نقد و بررسی به‌کار می‌رود. در آثار مورد نظر، تعداد تیپ‌های فرعی و ایستا بیش از شخصیت‌های اصلی و پویاست. شخصیت‌های مشابه و تکراری متعددی نیز وجود دارد و عمدتاً چندوجهی و با لایه‌های درونی و بیرونی هستند. در پرورش آن‌ها، عناصر روان‌شناختی مانند من ناهشیار فردی، سایه و نقاب به‌کار رفته است. فضای کلی داستان‌ها از زندگی اقشار متوسط جامعه و طرح مشکلات و شکست‌های زنان، اعم از سستی و مدرن یا پیر و جوان، تشکیل می‌شود. مردان و زنان داستان‌ها در تقابل و تضاد با یکدیگر قرار دارند و شخصیت زنان، عمدتاً مثبت‌تر از مردان جلوه می‌کند. دیگر عناصر داستانی از جمله توصیف، لحن، گفتگو و عمل نیز در خدمت شخصیت‌پردازی هستند و عمدتاً با ویژگی‌های ظاهری و روحی شخصیت‌ها تناسب دارند.

کلیدواژه: رمان معاصر، فریبا وفی، شخصیت، زن، مرد

فهرست

- فصل اول: طرح مسئله..... ۱-۵
- ۱-۱- مقدمه..... ۲
- ۲-۱- بیان مسئله..... ۳
- ۳-۱- ضرورت پژوهش..... ۳
- ۴-۱- پرسش‌ها..... ۴
- ۵-۱- فرضیه‌ها..... ۴
- ۶-۱- اهداف پژوهش..... ۴
- ۷-۱- پیشینه‌ی پژوهش..... ۵
- ۸-۱- روش پژوهش..... ۵
- ۹-۱- ساختار پایان‌نامه..... ۵
- فصل دوم: تعاریف و مفاهیم..... ۶-۲۹
- ۱-۲- ادبیات داستانی..... ۷
- ۱-۱-۲- رمان..... ۸
- ۲-۲- عناصر داستان..... ۸
- ۱-۲-۲- طرح..... ۹
- ۲-۲-۲- عمل..... ۹
- ۳-۲-۲- شخصیت..... ۹
- ۴-۲-۲- زمان و مکان..... ۹
- ۵-۲-۲- توصیف..... ۱۰
- ۳-۲- شخصیت داستانی..... ۱۱
- ۱-۳-۲- پیشینه‌ی شخصیت‌شناسی..... ۱۲
- ۲-۳-۲- اهمیت شخصیت‌پردازی در داستان..... ۱۳
- ۳-۳-۲- شیوه‌های شخصیت‌پردازی..... ۱۵

فهرست

- ۱۶-۳-۳-۲-۱- شخصیت‌پردازی مستقیم «توصیفی».....
- ۱۷-۳-۳-۲-۲- شخصیت‌پردازی غیرمستقیم «نمایشنامه‌ای».....
- ۲۱-۳-۲-۲- شخصیت‌پردازی در رمان.....
- ۲۱-۴-۲-۴- داستان‌های رئالیستی.....
- ۲۱-۴-۲-۱- شخصیت‌پردازی در داستان رئالیستی.....
- ۲۲-۴-۲-۲- توصیف در داستان رئالیستی.....
- ۲۲-۴-۲-۳- پیرنگ در داستان رئالیستی.....
- ۲۳-۴-۲-۴- زمان در داستان رئالیستی.....
- ۲۳-۴-۲-۵- نثر رئالیستی.....
- ۲۴-۵-۲-۵- انواع شخصیت.....
- ۲۴-۵-۲-۱- بعد شخصیت.....
- ۲۵-۵-۲-۲- میزان فعل و انفعال شخصیت.....
- ۲۵-۶-۲-۶- فرق تیپ و شخصیت.....
- ۲۶-۷-۲-۷- ادبیات و روان‌شناسی.....
- ۲۶-۷-۲-۱- نقد روان‌کاوانه.....
- ۲۷-۸-۲-۸- دیدگاه برخی از نظریه‌پردازان درباره‌ی شخصیت.....
- ۲۷-۹-۲-۹- ضرورت مطالعه‌ی شخصیت.....
- ۲۸-۱۰-۲-۱۰- ساختار و اجزای شخصیت.....
- ۲۸-۱۱-۲-۱۱- تحلیل شخصیت.....
- فصل سوم: مختصری در احوال و آثار فریبا وفی.....۳۰-۳۴
- ۳۱-۱-۳-۱- زندگی‌نامه‌ی فریبا وفی.....
- ۳۲-۲-۳-۲- پاره‌ای از زندگی فریبا وفی به روایت وی.....
- فصل چهارم: بررسی و تحلیل شخصیت در داستان‌های فریبا وفی.....۳۵-۱۱۶

فهرست

- ۳۶-۱-۴- تحلیل شخصیت در رمان "پرنده من"..... ۳۶
- ۳۶-۱-۱-۴- معرفی و خلاصه‌ی داستان..... ۳۶
- ۳۷-۱-۲- عناصر داستان..... ۳۷
- ۳۸-۱-۳- معرفی شخصیت‌ها..... ۳۸
- ۳۸-۱-۴- تحلیل شخصیت زن..... ۳۸
- ۴۱-۱-۴-۱- دوران کودکی و قبل از ازدواج زن..... ۴۱
- ۴۲-۱-۴-۲- دوران بعد از ازدواج زن..... ۴۲
- ۴۶-۱-۴-۳- چهره‌ی زن..... ۴۶
- ۴۶-۱-۴-۴- نگاه امیر به زن..... ۴۶
- ۴۸-۱-۴-۵- نگاه اطرافیان به زن..... ۴۸
- ۴۸-۱-۴-۶- نگاه و حس زن به مادرش..... ۴۸
- ۴۹-۱-۴-۷- نگاه زن به حس مادری و فرزندانش..... ۴۹
- ۵۱-۱-۴-۵- تحلیل شخصیت امیر..... ۵۱
- ۵۲-۱-۴-۱-۵- نگاه زن به امیر..... ۵۲
- ۵۳-۱-۴-۲-۵- نگاه امیر به دنیای اطراف و عشق..... ۵۳
- ۵۴-۱-۴-۳-۵- نگاه امیر به زندگی زناشویی‌اش..... ۵۴
- ۵۵-۱-۴-۶- تحلیل شخصیت مادر..... ۵۵
- ۵۶-۱-۴-۱-۶- نگاه زن به شخصیت روان‌رنجور مادر..... ۵۶
- ۵۸-۱-۴-۲-۶- نگاه زن به زندگی زناشویی مادر..... ۵۸
- ۵۸-۱-۴-۷- تحلیل شخصیت آقا جان..... ۵۸
- ۵۹-۱-۴-۸- تحلیل شخصیت سهلا..... ۵۹
- ۶۱-۱-۴-۹- تحلیل شخصیت مهین..... ۶۱
- ۶۲-۱-۴-۱۰- تحلیل شخصیت خاله محبوب..... ۶۲

فهرست

- ۶۳.....۴-۱-۱۰-۱- نگاه زن به خاله محبوب
- ۶۴.....۴-۱-۱۱- برداشت آخر
- ۶۵.....۴-۱-۱۲- نام‌شناسی داستان
- ۶۶.....۴-۲- تحلیل شخصیت در رمان "ترلان"
- ۶۶.....۴-۲-۱- معرفی و خلاصه‌ی داستان
- ۶۷.....۴-۲-۲- عناصر داستان
- ۶۸.....۴-۲-۳- معرفی شخصیت‌ها
- ۶۸.....۴-۲-۴- تحلیل شخصیت ترلان
- ۱۶۹.....۴-۲-۴-۱- شکل‌گیری روحیه‌ی مردانه در ترلان
- ۷۰.....۴-۲-۴-۲- مشکلات ترلان در خانواده و مسائل عاطفی
- ۷۲.....۴-۲-۴-۳- آرمان‌گرایی، مبارزه‌طلبی و انعطاف‌پذیری در ترلان
- ۷۴.....۴-۲-۴-۴- ناکامی‌های ترلان
- ۷۵.....۴-۲-۴-۵- شخصیت چند وجهی ترلان
- ۷۶.....۴-۲-۵- تحلیل شخصیت رعنا
- ۷۷.....۴-۲-۵-۱- آرمان‌گرایی، روحیه‌ی مبارزه‌طلبی و تغییر در رعنا
- ۷۸.....۴-۲-۵-۲- برخی شباهت‌ها و تفاوت‌های رعنا و ترلان
- ۷۹.....۴-۲-۶- تحلیل شخصیت ایرج
- ۸۰.....۴-۲-۶-۱- نگاه ترلان به ایرج
- ۸۲.....۴-۲-۷- تحلیل شخصیت پدر
- ۸۳.....۴-۲-۸- تحلیل شخصیت مادر
- ۸۴.....۴-۲-۹- تحلیل شخصیت رضا
- ۸۵.....۴-۲-۱۰- برداشت آخر
- ۸۶.....۴-۳- تحلیل شخصیت در رمان "رویای تبت"

فهرست

- ۸۶.....۱-۳-۴ معرفی و خلاصه‌ی داستان
- ۸۷.....۲-۳-۴ عناصر داستان
- ۸۸.....۳-۳-۴ معرفی شخصیت‌ها
- ۸۹.....۴-۳-۴ تحلیل شخصیت شیوا
- ۹۱.....۱-۴-۳-۴ نگاه شیوا به خود
- ۹۲.....۲-۴-۳-۴ نگاه اطرافیان به شیوا
- ۹۴.....۳-۴-۳-۴ نگاه جاوید به شیوا
- ۹۴.....۴-۴-۳-۴ نگاه صادق به شیوا
- ۹۵.....۵-۴-۳-۴ نگاه شعله و اطرافیان به رابطه‌ی شیوا و جاوید
- ۹۷.....۵-۳-۴ تحلیل شخصیت جاوید
- ۹۸.....۱-۵-۳-۴ نگاه اطرافیان به شخصیت و زندگی جاوید
- ۹۹.....۲-۵-۳-۴ تحلیل زندگی زناشویی جاوید و شیوا
- ۱۰۲.....۶-۳-۴ تحلیل شخصیت صادق
- ۱۰۳.....۱-۶-۳-۴ نگاه صادق به زندگی
- ۱۰۴.....۲-۶-۳-۴ نگاه شیوا و اطرافیان به صادق
- ۱۰۵.....۳-۶-۳-۴ نگاه شعله به صادق
- ۱۰۶.....۷-۳-۴ تحلیل شخصیت شعله
- ۱۰۷.....۱-۷-۳-۴ تحلیل شخصیت عاشق‌پیشه‌ی شعله
- ۱۰۸.....۸-۳-۴ تحلیل شخصیت فروغ
- ۱۰۹.....۱-۸-۳-۴ نگاه اطرافیان به فروغ
- ۱۱۱.....۲-۸-۳-۴ ظاهر فروغ
- ۱۱۱.....۹-۳-۴ تحلیل شخصیت محمدعلی
- ۱۱۲.....۱۰-۳-۴ تحلیل شخصیت مهرداد

فهرست

- ۱۱۲.....۱-۱۰-۳-۴- نگاه شعله به مهرداد.
- ۱۱۳.....۲-۱۰-۳-۴- مقایسه‌ی صادق با مهرداد از نگاه شعله.
- ۱۱۴ .....۱۱-۳-۴- برداشت آخر.
- ۱۱۵.....۱۲-۳-۴- نام‌شناسی داستان.
- فصل پنجم: بررسی شباهت‌های شخصیتی چهار زن داستان‌ها.....۱۱۷-۱۲۶
- ۱۱۸.....۱-۵- ساختار روان انسان.
- ۱۱۸.....۱-۱-۵- ضمیر خودآگاه.
- ۱۱۹.....۲-۱-۵- ضمیر ناخودآگاه فردی.
- ۱۱۹.....۲-۵- خودآگاه و ناخودآگاه فردی زن.
- ۱۲۱.....۳-۵- خودآگاه و ناخودآگاه فردی شیوا.
- ۱۲۲.....۴-۵- خودآگاه و ناخودآگاه فردی ترلان و رعنا.
- ۱۲۳.....۵-۵- نقاب شخصیت‌ها.
- فصل ششم: نتیجه‌گیری و پیشنهاد.....۱۲۷-۱۲۹
- منابع و مآخذ.....۱۳۰-۱۳۱
- فهرست جداول
- جدول ۱-۴.....۳۸
- جدول ۲-۴.....۶۸
- جدول ۳-۴.....۸۸

فصل اول

طرح مسئله

۱-۱- مقدمه

در روزگار ما، ادبیات در شکل‌ها و قالب‌های گوناگون به حیات خود ادامه می‌دهد. از شرایط سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر جامعه تأثیر می‌پذیرد و با تأثیر بر زندگی و ذهن افراد به حیات خود تداوم می‌بخشد. ادبیات معاصر زیرشاخه‌های بسیاری دارد. یکی از آن‌ها ادبیات داستانی است که قدمتی به‌درازای تاریخ بشریت دارد و در میان اهل کتاب و ادبیات از طرفداران بسیاری برخوردار است.

ادبیات داستانی ایران در صد سال اخیر رشد و نمو بیشتری داشته و به‌ویژه، داستان کوتاه مخاطبان بسیاری را جذب کرده است. یکی از ارکان مهم داستان کوتاه و جزء جدایی‌ناپذیر آن عنصر شخصیت‌پردازی است. این عنصر در منظومه‌ها و داستان‌های کهن، مانند شاهنامه، کلیله و دمنه و هزار و یک شب، نیز نمود دارد و همین امر نشان‌دهنده‌ی قدمت و اهمیت آن در ادبیات داستانی فارسی است.

امروزه، نویسندگان زن، در عرصه‌ی داستان‌نویسی، حضور پررنگی دارند. آن‌ها، با نمایش ابعاد تازه‌ای از شخصیت زنان و قرار دادن ایشان در فراز و نشیب‌های زندگی و دوشادوش مردان، باعث رشد هنر شخصیت‌پردازی داستانی شده‌اند. این نویسندگان اغلب به نکاتی توجه کرده‌اند که از چشم تیزبین مردان پنهان مانده است. موفقیت آنان، در محافل مختلف ادبی، شاهی بر درستی این ادعاست. یکی از این نویسندگان معاصر فریبا وفی است. او، که جوایز ادبی بسیاری را از آن خود کرده است، توجه خاصی به پرورش عنصر شخصیت‌پردازی در آثار خود دارد. پژوهش حاضر گامی در جهت تبیین و تحلیل چگونگی شخصیت زنان و مردان در داستان‌های فریبا وفی است.

۱-۲- بیان مسئله

در گذشته، به دلیل محدودیت جوامع و ارتباط‌های فردی و اجتماعی، در حوزه‌ی انسان‌شناسی، مطالعات و بررسی‌های اندکی می‌شده است. امروزه، اهمیت مقوله‌های اخلاقی، تربیتی و ارتباط‌های اجتماعی آشکارتر شده است و به حوزه‌ی انسان‌شناسی، بیش از پیش، توجه می‌شود. ادبیات داستانی ایران به مبحث شخصیت و شخصیت‌پردازی توجه ویژه‌ای دارد و سهم خاصی برای آن قایل است. این عنصر پیچیدگی‌هایی دارد؛ به‌طوری‌که، علاوه بر وجه داستانی آن، لازم است از دیدگاه انسان‌شناسی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی نیز بررسی شود. امروزه، کثرت داستان‌ها، گستردگی اجتماع داستانی و حضور شخصیت‌های چند بعدی این امکان را به پژوهشگران و منتقدان ادبی می‌دهد که شخصیت زنان و مردان داستان را بر اساس ویژگی‌های ذاتی و خصوصیات روان‌شناختی واکاوی کنند. در این پژوهش، عنصر شخصیت، در آثار داستانی نویسنده‌ی معاصر، فریبا وفی، بررسی و تحلیل شده است. معیار این بررسی توجه به عملکرد و رفتار شخصیت‌ها در سیر داستان است.

۱-۳- ضرورت پژوهش

با توجه به مطالب پیش‌گفته، لازم است پژوهشگران عرصه‌ی ادبیات داستانی با بررسی و تحلیل مقوله‌ی شخصیت و شخصیت‌پردازی، راه رشد و پرورش آثار این عرصه را هموارتر نمایند. با در نظر داشتن حجم روزافزون کتاب‌های داستانی نیز، لزوم تحقیق و پژوهش، در این حوزه، بیش از پیش احساس می‌شود. همچنین، آثار برخی از نویسندگان جوایزی را به خود اختصاص می‌دهد؛ مانند سه رمان فریبا وفی که برنده‌ی ۷ جایزه‌ی ادبی شده‌اند. لازم است که عناصر داستانی در چنین آثاری بررسی و تحلیل شود تا ویژگی‌ها و شایستگی آن‌ها برای دریافت جوایز در سطح عمیق‌تری نمایان گردد.

۱-۴- پرسش‌ها

- ۱) عملکرد شخصیت‌ها، در داستان، بر اساس چه بینش‌های فکری‌ای شکل گرفته و با چه رویکردهای نظری‌ای قابل بررسی است؟
- ۲) آیا زنان و مردان این آثار در مقابل یکدیگر هستند یا دوشادوش هم قرار دارند؟
- ۳) آیا شخصیت‌های موجود در داستان‌ها برگرفته از شخصیت‌های حاضر در جامعه‌ی امروز هستند؟
- ۴) آیا شخصیت‌های زن و مرد، به یک میزان، مثبت یا منفی جلوه می‌کنند؟
- ۵) در داستان‌های مورد بررسی، کدامیک از عناصر داستانی در خدمت شخصیت‌پردازی قرار دارد؟
- ۶) آیا بین انتخاب نام شخصیت‌ها و خصوصیات و عملکرد آن‌ها تناسبی وجود دارد؟

۱-۵- فرضیه‌ها

- ۱) عناصر عملکرد، گفت‌وگو، لحن و توصیف، در آثار مورد بررسی، ارتباط چشمگیری با شخصیت‌پردازی دارد.
- ۲) بینش‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناختی بر داستان‌ها حاکم است.
- ۳) زنان و مردان داستان در مقابل و رویاروی یکدیگر قرار دارند.
- ۴) شخصیت‌های حاضر در داستان‌ها برگرفته از اجتماع پیرامون نویسنده هستند.
- ۵) شخصیت زنان داستان‌ها مثبت‌تر از مردان این عرصه است.
- ۶) بین نام برخی از شخصیت‌ها و عملکرد و ویژگی‌های روحی آن‌ها تناسب وجود دارد.

۱-۶- اهداف پژوهش

- پژوهش حاضر با بررسی شخصیت‌پردازی در آثار فریبا وفی اهداف زیر را دنبال می‌کند:
- ۱) روشن کردن بخشی از بن‌مایه‌های فکری نویسنده.
  - ۳) مشخص کردن میزان اهمیت عنصر شخصیت‌پردازی در سبک داستان‌نویسی فریبا وفی.
  - ۴) خلق مرجعی معتبر برای پژوهش‌های آتی در عرصه‌ی شخصیت‌پردازی ادبیات داستانی.

۱-۷- پیشینه‌ی پژوهش

همان‌طور که قبلاً گفته شد، شخصیت و شخصیت‌پردازی، در ادبیات، قدمت بسیاری دارد. به تبع این امر، مبانی نظری مفصلی برای این عنصر تدوین شده است و همواره در آثار داستانی نیز بررسی می‌شود. بنابراین، منابع داخلی و خارجی بسیاری در این حوزه وجود دارد؛ اما تاکنون در مورد شخصیت‌پردازی در آثار فریبا وفی پژوهش مستقلی صورت نگرفته است.

۱-۸- روش پژوهش

روش مورد استفاده در تدوین این پژوهش توصیفی-تحلیلی است و از طریق فیش‌برداری و مطالعات کتابخانه‌ای اجرا شده است. به دلیل وسعت مقوله‌ی شخصیت‌پردازی، مطالعات گسترده‌ای صورت گرفت. جامعه‌ی آماری این پایان‌نامه گزیده‌ای از آثار فریبا وفی است که موفق به اخذ جوایز متعددی از کانون‌های ادبی شده: "پرنده من"، "ترلان" و "رویای تبت".

در این پژوهش، ابتدا در حیطه‌ی هر داستان، شخصیت‌ها از دیدگاه عناصر داستان بررسی می‌شوند. سپس، با توجه به عملکرد شخصیت‌ها و قابلیت بررسی آن‌ها از دیدگاه جامعه‌شناختی و روان‌شناختی تحلیل می‌شوند.

۱-۹- ساختار پایان‌نامه

حاصل پژوهش در پنج فصل گردآوری و تنظیم شده است. در فصل اول، مراحل بنیادین نگارش پایان‌نامه، مانند مسئله‌ی پژوهش، پرسش‌ها، فرضیه‌ها و روش تحقیق، مطرح می‌شود. در فصل دوم، به کلیات، تعاریف و مفاهیم مرتبط با موضوع پژوهش پرداخته می‌شود. فصل سوم به شرح احوال نویسنده، معرفی آثار و فعالیت‌های ادبی او اختصاص دارد. در فصل چهارم، که هدف عمده‌ی پژوهش را دربر دارد، با توجه به عناصر داستان و با تکیه بر رویکردهای نظری، شخصیت‌ها بررسی و تحلیل می‌شود. در فصل پنجم، به تحلیل روانکاوانه‌ی شخصیت‌های اصلی زن، در داستان‌ها، می‌پردازیم. فصل ششم، که آخرین فصل پایان‌نامه است، به نتیجه‌گیری و پیشنهاد اختصاص دارد.

فصل دوم

تعاریف و مفاهیم

پیش از آنکه به تحلیل شخصیت‌ها در رمان‌های مورد نظر پردازیم، لازم است ادبیات داستانی را، که بستر شکل‌گیری شخصیت است، بشناسیم. همچنین، در مورد چگونگی شکل‌گیری عنصر شخصیت نیز آگاهی داشته باشیم. بنابراین، در فصل حاضر، به توضیح بخش‌هایی از ادبیات داستانی و مسائل مربوط به شخصیت می‌پردازیم. این امر ما را، در بهبود روند پژوهش، یاری خواهد کرد.

۲-۱- ادبیات داستانی^۱

ادبیات داستانی «به آن دسته از روایاتی مشور اطلاق می‌شود که جنبه تخیلی آن‌ها بر واقعیت غلبه دارد و شامل قصه، داستان کوتاه، داستان بلند، رمان و رمان کوتاه می‌شود» (داد، ۱۳۹۰: ۲۴).

«علاقه‌مندی بشر به داستان باعث شد تا قصه و داستان با توجه به نیازهای درونی انسان‌ها و با مضامین مختلف در حیطه‌ی تعلیم و تربیت، سیاست و مذهب و دیگر جنبه‌های اجتماعی به‌وجود آیند. قدمت و کاربرد فراوان داستان‌ها باعث شد تا کمتر به اصطلاح مشخص و تعریف شده در مورد انواع داستانی پرداخته شود، به گونه‌ای که آثار داستانی را با اصطلاحاتی نظیر (داستان، قصه، افسانه، حکایت، سمر (اسمار)، سرگذشت، ماجرا، مثل، مثل، اسطوره (اساطیر)، حدیث، انگاره، خرافه، حسب حال و ترجمه احوال) می‌شناسیم که در اغلب فرهنگ‌ها مترادف یکدیگر آورده شده‌اند و در متون ادبی و داستانی گذشتگان نیز مفهوم این اصطلاحات به گونه‌ای آمیخته به هم است که نمی‌توان این مفاهیم را از هم تفکیک کرد» (میرصادقی، ۱۳۶۵: ۲۳). از آنجا که در این پایان‌نامه، به بررسی عنصر شخصیت در چند رمان می‌پردازیم، اکنون به ذکر تعاریف و ویژگی‌های این گونه آثار اکتفا می‌کنیم تا به شناختی نسبتاً جامع و متمرکز از بستر پژوهش صورت گرفته دست یابیم.

---

1. Fiction